

Symbolizmus ako princíp videnia sveta

Maliti, E.: Symbolizmus ako princíp videnia. Bratislava, Veda 1996, 175 s.

V literárnovednom výskume slovenskej rusistiky posledných rokov predstavuje jednu z dominantných tém problematika ruskej moderny a symbolizmu ako jej kľúčového smeru. I keď svoju úlohu v tejto orientácii zohral nepochybne aj širší kontext záujmu o literárne dianie na prelome storočí, prinajmenšom v európskej slavistike, intenzita jeho výskumu v slovenskom kontexte bola motivovaná aj absenciou komplexnejšej reflexie ruskej literatúry daného obdobia v celom predchádzajúcom období. Na rozdiel od českej literárnej vedy, ktorá začala s objavovaním umeleckého prínosu, ale aj mysliteľskej inšpiratívnosti teoretických úvah ruských symbolistov už v tridsiatych rokoch (spomenieme aspoň práce B. Mathesia a J. Máchala), v slovenskej literárnovednej rusistike je súčasný výskum symbolizmu a moderny prvým systematickým mapovaním jedného z "bielych miest" v obraze ruskej literatúry.

Recenzovaný zborník literárnovedných štúdií Evy Maliti, známej aj svojou prozaickou tvorbou a prekladateľskou aktivitou (okrem iného je autorkou prekladu Belého románu *Peterburg*), je teda odkrývaním nových aspektov témy prezentovanej v zborníkoch slovenských rusistov *Ruská moderna I.-III.* (A. Červenák a kol. autorov, Nitra, 1992, 1993), *Kapitoly z moderny a avantgardy* (I. Cvrkal a kol., Bratislava 1992) a *Kontexty ruskej moderny* (A. Eliáš, O. Kovačičová, M. Kusá, Bratislava 1996).

Hneď na úvod treba poznamenať, že označenie práce E. Maliti ako zborníka štúdií nie je celkom presné. Päť relatívne samostatných štúdií, ktorých názov v podstate vymedzuje ich tematickú orientáciu – Realistický symbolizmus P. Florenského v ruskom modernom myslení o jazyku a umení, Nad kontextami tvorby V. V. Rozanova, Román *Peterburg* A. Belého a jeho rezonancie v slovenskej literatúre, Dva preklady, dve interpretácie románu B. Pasternaka *Doktor Živago* a Tvorba G. Gazdanova ako symbolická sebatematizácia - možno práve tak chápať aj ako svojho druhu monografiu. Z teoretického hľadiska ústredná štúdia práce o filozofickom systéme P. Florenského a o jeho koncepcii symbolizmu ako nadčasového princípu videnia sveta totiž nielen predstavuje myšlienkový svet u nás takmer neznámeho "ruského Pascala", ako ho nazval V. Rozanov, ale aj predznamenáva autorkin spôsob uvažovania o jednotlivých literárnych javoch. Parafrazujúc výrok Z. Mathausera, použitý v práci (s. 10), možno povedať, že napriek mnohoaspektovosti jej literárnovedných analýz ich problematika sa v zásade "zadržáva do jediného uzla" a tým je symbol, presnejšie symbolický princíp vnímania sveta, ktorý v spätnej väzbe syntetizuje rôznorodé interpretačné možnosti.

Osobitosť autorkinho prístupu k problematike spočíva v tom, že metodologicky je plne zakotvená v slovenskom, resp. v stredo- a západoeurópskom literárnovednom myslení, ale z druhej strany východiskové princípy, kľúč k analýze tvorby Belého, Pasternaka a Gazdanova hľadá u filozofa, ktorý napriek neortodoxnosti svojich názorov bol spôsobom myslenia a argumentácie jednoznačne spätý s tradíciami východnej, „pravoslávnej“ filozofie. Tento zdanlivý rozpor prekleňuje tým, že k prezentácii filozo-

fickej koncepcie P. Florenského, a práve tak myšlienkového sveta próz V. V. Rozanova, nepristupuje s apriori vytvorenými hodnotovými kritériami, ale usiluje sa ich rozkrýť znútra, v kontexte mysliteľného systému a cez takéto uchopenie ich teoretických postulátov hľadá potom styčné body medzi nimi a moderným a postmoderným myslením o literatúre a jazyku v regióne "latinskej" Európy.

Florenského chápanie symbolu ako "dvojjediného duchovno-materiálneho javu, odkrývajúceho v mágii dialógu pravdu poznania" (s. 22), autorka predstavuje ako nadčasový princíp, presahujúci rámec jednotlivého literárneho smeru, ako vo svojej podstate otvorený systém, ako spôsob uvažovania, cez ktorý možno uchopiť najrozličnejšie kultúrne javy. Práve takéto ponímanie symbolu a symbolizmu E. Maliti umožňuje vnútorne prepojiť pohľad na tvorbu tak odlišných autorov akými sú A. Belyj, B. Pasternak alebo G. Gazdanov.

Na rozdiel od smerovania ku komplexnosti literárnohistorického poznania, charakteristického pre väčšinu prác slovenských rusistov v citovaných zborníkoch, Evu Maliti vo výbere problematiky zaujíma skôr otázka, ktorý z mnohotvárných prejavov ruského literárneho života je zaujímavý v slovenskom kultúrnom kontexte – či už z hľadiska recepcného alebo literárnoteoretického. Tento zorný uhol ju potom vedie k výberu autorov, ktorí sú v tomto kontexte buď odkrytím celkom nových obzorov (filozofia Florenského, literárna tvorba Rozanova a ruského emigranta osetského pôvodu G. Gazdanova) alebo autorov, ktorí v ňom už nejakým spôsobom zarezonovali, a v takom prípade venuje pozornosť aj otázke charakteru tejto rezonancie.

Uvedené aspekty vystupujú do popredia v štúdiu o A. Belom, a B. Pasternakovi. V prvom prípade autorka nachádza paralely medzi archetypmi jednotlivých symbolov, podmieňujúcich kompozičnú výstavbu diela v románe A. Belého Peterburg a Vilikovského prózou Kôň na poschodí, slepec vo Vrábľoch, a v druhom ide o kritické hodnotenie prekladateľských poetík dvoch renomovaných prekladateľiek (Z. Jesenskej a V. Hegerovej) tak ako sa prejavujú v preklade Pasternakovho románu Doktor Živago.

I keď je zrejmé, že najmä autorkina interpretácia problematiky spätjej so slovenským literárnym kontextom bude vyvolávať polemickú odozvu, jadro práce a jej hlavný prínos spočíva predovšetkým v hlbokom ponore do problematiky analyzovaných textov, či už filozofických alebo literárnych, v hľadaní vlastných interpretačných kľúčov k zložitým a protirečivým fenoménom ruského literárneho života, v zameraní na odlišné, v porovnaní s minulosťou, „alternatívne vrcholy“ dejín ruskej literatúry.

Odkrývaním súvislostí a súvzťažností medzi tvorbou A. Belého, B. Pasternaka a G. Gazdanova a moderným románom a filozofických koncepcií P. Florenského so súdobým myslením o literatúre zároveň ukazuje, že pri všetkých osobitostiach vývinu ruskej literatúry XX. storočia je táto literatúra organickou súčasťou európskej literatúry, pričom vo svojich vrcholných prejavoch nielen súzvučí s jej základným ladením, ale v nejednom ohľade aj anticipovala smer jej ďalšieho vývinu.

Olga Kovačičová